

Hlukhovtseva I. Ya. Structural and Semantic Peculiarities of Comparisons in „Mesopotamia” by Serhii Zhadan

The article deals with about 93 comparisons used in the work by Serhii Zhadan „Mesopotamia”. In the article general characteristics of comparisons is presented. It is also proved that comparisons are most often used to compare people, subjects and actions. This allows writer to deepen the description, make it more dynamic, expand the vectors for action development, spread and divide action into several stages. Author’s comparisons are often used as a part of successfully collected and combined with each other metaphors, including this very artistic means. According to its structure Zhadan’s comparison is a brief, or more rarely advanced comparison, which consists of conjunctions *Jak* (most frequently), *mov*, *niby*, *nache* (more seldom).

Key words: comparison, transformation, komparandum (the notion that is compared), komparatum (the notion, with which something is compared), terzium komparazonis (common basis, quality, property).

Стаття надійшла до редакції 08.09.2016 р.

Прийнято до друку 15.09.2016 р.

Рецензент – канд. філол. н., доц. Мілева І. В.

Г. М. Добролюжа (Житомир)

УДК 811.161.2’373:[39:667-12]

**ЕТНОКОНЦЕПТ ЖАБА ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ
НАРОДНОЇ СВІДОМОСТІ ТА СВІТОБАЧЕННЯ УКРАЇНЦЯ
(НА МАТЕРІАЛІ ФРАЗЕОЛОГІЇ СЕРЕДНЬОГО ПОЛІССЯ)**

На сьогодні актуальним завданням у лінгвістичному середовищі залишається вивчення української діалектної фразеології в усіх її проявах та вимірах. Це зумовлено кількома чинниками, зокрема:

- за роки незалежності України значно поглибився науковий та суто побутовий інтерес до народних витоків: ремесел, звичаїв, вірувань, мовних джерел українців;
- загрозово зменшуються мовні ареали, у яких мовці послуговуються рідною говіркою;
- продовжується активна міграція населення через низку несприятливих причин (екологічна катастрофа на Чорнобильській АЕС, російсько-українська війна на Донбасі, економічні негаразди та безробіття, глобалізаційні виклики тощо).

Мовознавці-фразеологи (В. Ужченко, О. Селіванова, Р. Міняйло, Г. Аркушин) свідомі того, що саме регіональна фразеологія є органічною частиною кожної говірки, адже у фразеологізмах зафіксовано численні обрядові дійства, вірування, звичаї, побутові моменти, фрагменти громадського та особистого життя, які, можливо, на сьогодні уже й втратили мотиваційне підґрунтя і сприймаються поза реальними

подіями та вчинками як суто оцінка фізичних, поведінкових та інтелектуальних вад особи.

Без сумніву, кожен фразеологізм – це фрагмент світобачення народу, адже він характеризує навколишній світ, дає інтелектуальну та поведінкову оцінку особи, характеризує її зовнішність та фізичні можливості, фізіологічні потреби, ставлення до суспільства, родини та вимоги до себе. Саме тому фразеологізм – це своєрідний етнічний код і смисл нації, її концепт.

Характерною особливістю фразеологізмів є їхній суто національний вимір – вони не калькуються з однієї мови на іншу, а замінюються відповідниками залежно від світогляду, побутових реалій того чи того етносу: *Наш Михайло який їдайло, такий і роботайло* (білор.) – *Як робив, то змерз, а як їв, то спітнів* (укр.); *Правдиве слово поверне неправедне навіть з Багдада* (турецьк.) – *Найлегша подушка – чиста совість* (укр.); *Де панове колотяться, там холопи молотяться* (польськ.) – *Пани сваряться, а в мужиків чуби тріщать* (укр.).

Сучасна фразеологія пропонує розглядати фразеологізми в єдності їхнього змісту і форми з огляду на культуру народу, особливості народної свідомості, психології, віросповідання, тобто як концепт, що містить знання, уявлення, асоціації, емоції, що стосуються певного фразеологізму. Відомий український фразеолог В. Ужченко підкреслював, що „концепт – як багатомірне і багатовимірне культурно значуще соціопсихічне утворення в колективній свідомості певної мовної спільноти – „розсіяний” у змісті певних лексичних одиниць, корпусі фразеології, пареміологічного фонду, у системі стійких порівнянь, що відбивають образи-еталони” [Ужченко 2007: 298].

Кожен етнос розміщує у своїй мовній картині світу незліченну кількість концептів, іноді доволі несподіваних і на перший погляд важко вмотивованих (пригадайте в К. Станіславського: *Один чобіт на тину – це образ, а два – уже взуття*), проте кожному концепту властива національна специфіка. Концепт присутній у багатьох народних казках і піснях, повір'ях і прикметах, загадках і примовках, фразеологізмах і порівняннях, у мотивах вишивки та писанкарства тощо.

Абсолютна більшість фразеологізмів містить у своїй структурі етноконцепт, який маніфестує тісні зв'язки в культурі, психології, світобаченні та релігії певного народу.

В українській, і зокрема середньополіській, фразеології такими етноконцептами часто є назви представників тваринного світу, адже людина жила в природі, була тісно з нею пов'язана, мала можливість спостерігати за способом життя, особливостями харчування і поведінкою диких та свійських тварин (птахів). Мовець (мисливець чи землероб) приміряв на себе (позитив) і на своє оточення (негатив) поведінкову модель та особливості екстер'єру представників зоосвіту й наділяв себе-родичів-сусідів тваринними характеристиками: *Хоч і сова, аби з чужого села* 'одруження з будь-якою дівчиною, аби здалеку'; *Їли як люди,*

а покидали як свині 'брудно'; В чому кіт на печі, у тому й на весіллі 'неохайний'; змок як кінь під сідлом 'втома від роботи'; розчепірилася як корова на льоду 'незграбний'; бігає як півень за куркою 'бабій'; [удома] собаки сіно їдять 'бідний'.

Отже, кожен образ стає своєрідним символом – етноконцептом, який влучно та однозначно характеризує певну сферу діяльності людини: недостатність інтелекту, поведінкові вади, хиби виховання, каліцтва, особливості сприйняття світу та власного життя.

Обсяг статті не дає можливості охарактеризувати бодай побіжно всі зооконцепти, які функціонують у середньополіській фразеології, тому поставимо більш реальну мету й обмежимося детальною характеристикою етноконцепту *жаба*.

Жаба – представник класу амфібій; ця земноводна тварина розповсюджена практично на всій території Полісся, оскільки цьому сприяють численні водні, болотяні та лісові ландшафти нашого регіону. На Поліссі розрізняють *ропуху* і *жабу*. *Жабою* називають усі різновиди цих земноводних – *лягушку*, *зелену жабку*, *гостроморду жабку*, *сіру жабку*, *плямисту зеленуху*, *водяну зелену жабку*. Також на території Західного Полісся М. Корзонюк зафіксував діалектну лексему *хехул*, тобто 'жаба' (*хлоп як хехул 'кволий'*).

За народними віруваннями, жаба – створіння дуалістичне. За окремими переказами, жаби створені Богом, саме тому вони водяться там, де є вода, волога – у криницях, водоймах, у льохах [Булашев 1993: 389]. Протилежним є погляд на жабу як істоту нижчого, підземного світу, яка тісно пов'язана з усяким „гаддям” – зміями, мишами, раками. У такому зв'язку жаба ставала противагою птахів, який належав до верхнього світу [Завадська 2007: 288]. Жаб як кару насилали у прокльонах (*Щоб тебе жаби обсіли!*); за Біблією, саме жаби були другою карою Господньою (*Господь до Мойсея: І на тебе, і на народ твій, і на всіх рабів твоїх повилазять жаби*).

У світобаченні людини жаба, насамперед, пов'язана з ідеєю плодючості через тісний зв'язок з атрибутами *вода*, *волога* → *урожай*, *приплід*. Вважали, що жаби передбачають майбутню посуху, неврожай, – тоді вони покидають засушливу місцевість.

Людина вірила, що жаби можуть прикликати дощ. Для цього виконували ритуальне вбивство жаби: її убивали палицею або каменем, іноді ще живу жабу чіпляли на дерево або паркан уверх лапами, деінде розривали на шматки й розкидали по дорозі або закопували живу жабу в землю. Без ритуальної потреби (приликання дощу) жаб мучити, топтати, убивати було заборонено, оскільки вважали, що то перетворені на жабу люди й таким чином можна скалічити людину, а то є великий гріх. Щодо цієї застороги на Поліссі збереглися численні історії про те, що порубали жабу, а то виявилася жінка, дитина або чоловік.

Жаба як породження нечистої сили бере участь у лікувальних і магічних обрядах: жаб'ячі кістки тримали як приворотні та відворотні

в амурних справах; порошком із сушених жаб позбавляли суперниць краси, а інколи й насилали хвороби чи смерть; жабами лікували гнійники (прикладали до рани), лихоманку (клали жабу за пазуху); відваром із жаб виводили ластовиння на обличчі, а також прикладали компреси, лікуючи радикуліт. Під час ангіни (*горловій жабі*) потрібно було дихати на жабу, доки вона не здохне, тоді хворий одужає.

На території Середнього Полісся компонент *жаба* є активним складником народних назв хвороб: *грудна жаба* (стенокардія), *горлова жаба* (ангіна), *жаба* (мозоля), *жаба* (різноманітні запалення горла, зіва у людей та худоби) [КСПГ]. На думку проф. В. Мойсієнка, назва хвороби *грудна жаба* (стенокардія) зумовлена відчуттям тиску в грудях, а при *горловій жабі* (ангіні) та інших запаленнях горла (зіва) – відчуттям опіку [Мойсієнко 2000: 4]. Назва *жаба*, тобто ‘мозоля’ зумовлена семантикою діалектного дієслова *жаби́цца* ‘гнути́ся’ від інд.-євр. **gheub-* ‘згинатися’, ‘кривий’. Тому поява діалектної лексеми *жаба* ‘мозоля’ зумовлена значенням ‘гнути’ → ‘тиснути’. Також у *Картотеці* зафіксований номен *жаба* на позначення ‘хвороби великої рогатої худоби, у результаті цієї хвороби шкіра присихає до хребта’.

Без згадки про жабу не обходилися також численні знахарські замовляння та відвороти:

Господі Боже, приступі, помози. Стоїть дівка в коморі, космата, комката, у є соломениє очі. Приходіть до є паніч говоріті.

– *Нема коли говоріті, мине треба спуд* (ляк) [кому] *говоріті жоноцькі, мужчінські, девочі, котечі, собачі, хлопчечі, пташині, коровйачі, конські, жабйачі. Тут тебе не буваті, костей не ломаті, криві не піті, жіл не саті, голові не морочіть, серца не тривожіть* [Мойсієнко 1995: 27].

Уже класичними стали оповідки очевидців про напад вужа на жабу та боротьбу між ними (на Поліссі навіть є фразеологізм *се як вуж жабу* 1. ‘мучить, знущається’; 2. ‘міцно цілує’). Якщо ж розборонити вужа й жабу палицею, то така палиця матиме чудодійні властивості – віджене грозову хмару, допоможе виграти судову справу,вилікує від хвороб, допоможе забагатіти і схожі чудасії.

З жабами пов’язані численні повір’я, які сьогодні викликають подив і посмішку, а раніше були моральними й виховними засобами стримування: *Якщо жаба вилізе на стежку – на невдачу; Якщо жабу взяти в руки або відкинути ногою – з’являться бородавки; Якщо жаба лізе через поріг і кумкає – на смерть; Якщо вбити жабу, то невдовзі помре мама; Якщо довго дивитися на жабу, то вона попусе зуби, і вони випадуть; Не показуй на жабу пальцем, бо спина заболить; Якщо жаба дивиться на людину, то може її зурочити.* Таких жаб слід було проганяти ритуальним плювком або ж відсунути прутиком (патичком).

Також за поведінкою жаб визначали погоду, цикли посіву тощо: *Багато жаб на стежці (дорозі) – буде дощ; Жаба заквакала – пора сіяти овес, ячмінь, садити цибулю; Жаба кумкає в скоромний день –*

корова дасть багато молока, в пісний – мало; Якщо жаба квакає на Благовіщення, а потім замовкає – ще довго буде холодно.

З'являється жаба й у народному соннику – якщо наснитися жаба, то або зустрінеш кохання, або ж обмовлять.

Народні легенди переповідають історії про перетворення жаби на людину й навпаки – людини на жабу – через чарування, утоплення від туги або ж за гріхи. Загальновідомим прикладом є сюжет української народної казки *Царівна-жаба*.

Присутня жаба і в дитячій ігровій діяльності: біля водойм діти часто *пускають жабки*, тобто кидають камінчик так, щоб він підстрибував над водою якомога довше; також діти граються в командну гру *Бусел і жаби*.

Також в українській мові є чимало лексем-батрахонімів (від грец. *Batrachos* – жаба) – це і прізвиська (*Жабун, Жабунський, Жаботинський, Жабка, Жабокрицький*), гідроніми (*Жабиха, Жабниця, Жабине Око*), проте найбільше вражає перелік корисних і рідкісних рослин України (*жабрей, жабник, жаблір, жаб'яча цибуля, жаб'ячі вогірочки, жаб'ячі конопельки, жаб'ячий корінь, жабій, жабки, жабрей, жаб'яче молоко, жабинець*) [Смик 1991].

Однак найколеритніші жаби живуть, безумовно, у фразеологічному болоті [Доброльожа 2010: 68]. Саме особливості екстер'єру та способу життя цієї істоти характеризують людину – її особисті й суспільні амбіції, зовнішню та внутрішню потворність, вади фізичного розвитку й поведінки:

‘нахабність’: *Розсунься, море, жаба лізе; Чим менше жаба – тим більше галасу; Жаба і на вола рот роззявля;*

‘байдужість’: *Жабі море по коліна; Жабу ковтнути;*

‘жадібність’: *Жаба душить (давить, заїла); Жаба стара (дурна, зелена);*

‘надокучливість’: *Коня кують, а жаба й собі ногу підставляє;*

‘хвалькуватість’: *Кожна (усяка) жаба своє болото хвалить;*

‘пихатість’: *Дмись не дмись, жабо, а волом не будеш;*

‘невдача’: *Жаба цицьки (цицьку, цяцьки) дасть;*

‘обмаль чогось’: *Жабі по око; Жабі по коліно (коліна).*

А ще про жадібну людину скажуть, що вона за *копійку жабу в Київ (до Копища) зажене* (с. Копище – віддалений населений пункт Олевського району Житомирської обл.), про голодну – *жаби в животі кумкають (квакають)*, а про мокре взуття – *жаби в чоботах квакають*.

Зазначимо, що в жодному з фразеологізмів *жаба* не є позитивом, а навпаки, у народній уяві жаба – це тупість, нахабність, пихатість, галас. Аналізовані фразеологізми з компонентом *жаба* свідчать про уважне спостереження за поведінкою та способом життя цих амфібій. Мовці, створюючи фразеологізми, використали чималий арсенал стилістичних фігур: гіперболу (*Жабі по око 'обмаль'*), алогізми (*Жаба дала молока 'невдача'*), риторичні звертання (*Розсунься, море, жаба лізе!*).

Семантика окремих фразеологізмів містить міфологічні нашірування, наприклад: *Жаба цицьки (-у) дасть* 1. ‘померти за нез’ясованих обставин’; 2. ‘померти ганебною смертю’; 3. ‘зникнути’; 4. ‘невдача’. Давня легенда переконує, що жаба мала жіночі груди й могла годувати людину молоком, проте це молоко було отруйним; отож, коли йшлося про небезпеку, то казали: *Тут* (на *тут* логічний наголос) *тобі жаба цицьки дасть!* → фразеологізм *Жаба цицьки дасть*.

Цікавим з погляду етимології є фразеологізми *Жаба душить* і *Жаба давить* із семантикою ‘жадібний’, ‘заздрісний’. Народна етимологія підказує, що жаба – це *зябра (жабри) душать*. За іншою версією, фразеологізм утворився від звичайного сполучення слів *жабо душить*, де *жабо* (з франц. *Jabot*, букв. ‘воло’) – ‘мереживна нашивка навколо коміра чи на грудях чоловічої сорочки та/або жіночої сукні’), однак лексема *жабо* як елемент декору одягу була незрозуміла загалу й тому трансформувалася в лексему *жаба*. Уважаємо, такі тлумачення не відповідають загальним принципам і правилам утворення фразеологізмів. Натомість можна запропонувати інші етимологічні версії:

- 1) раніше сердечну хворобу стенокардію називали *грудна жаба*, і якщо людину настигав напад, то вона червоніла, обличчя роздувалося й нагадувало жабу, яка також може роздуватися, збільшуючись у розмірах;
- 2) від сердечних недуг знахарі пропонували хворим ковтати жабу, а потім сидіти з відкритим ротом перед тарілкою з молоком і чекати, поки жаба забере хвороби й вистрибне з рота. Під час такого очікування людина мала доволі непривабливий вигляд.

Отже, коли людина надміру злостилася й заздрила, то в неї від негативу перехоплювало подих: хвороба *жаба душить* → емоція *жаба душить*.

Значно більшим у кількісному та семантичному вимірах є корпус компаративної фразеології [Доброльожа 2003: 9 – 155]. У порівняннях через етноконцепт *жаба* народна уява репрезентує суцільно негативні якості людини – упертість, дурість, пихатість, нахабство, потворність:

‘недоречність’: *бовкнув як жаба в болото (кашу, квашу); бльовк як жаба з мосту; ляп як жаба в болото; виплигнув як жаба з річки;*

‘потрапити в небезпеку’: *живе як жаба під колесом; жує як уж жабу; ускочив як жаба в гарячий попіл (у вогонь, у жар); пропав як жаба цицьки дала; стрибає як жаба перед косою; схопили як жабу на ряденце;*

‘пихатий’: *величається як жаба хвостом; викручується як жаба перед поїздом; дметься як жаба на кладці (у попелі, в болоті, на лопуху, проти вола); надувся як жаба під пеньком (на кладці); пишається як жаба болотом; скаче як жаба на барабані; сидить як жаба на покуті;*

‘нахабний’: лізе як жаба на купину (на грудку); пнеться як жаба до гусяти (на корч, на купину); чіпляється як жаба до вужа;

‘ледачий’: розлізлася як жаба-ропуха; сидить як жаба проти сонця;

‘сердитий’: роззявив губу як жаба на гусеня (до гусяти); розпалився як жаба до каченяти; скаче як жаба на будяк (на патик, на качан); роздувся як жаба; як жаба до очей (межи очі) лізе;

‘боязкий’: визирає як жаба з куширю; боїться як жаба вогню; сміливий як жаба – змаху і в воду; сміливий як жаба – плига у воду й не хреститься; сидить як жаба в погребі;

‘нерозважливий’: чіпляється як жаба до вужа; роззявив губу як жаба на гусеня (до гусяти); розпалився як жаба до каченяти;

‘молода за віком людина’: молоде та зелене як у спасівку жаба;

‘потворний’: брудкий як жаба; красивий як жаба на малині; гарна як жаба навиворіт; гідкий (гідесний) як жаба; стан як у жаби, руки-ноги як у баби; хлоп як жаба, а дужий як баба; симпатна як жаба болотна;

‘вигрішкуватий’: вирячив очі як жаба з болота; очі вилупив як жаба при родах; очі як у жаби в болоті весною; очі як у жаби баньки;

‘незграбний’: впав наче жаба з мосту; тащиться як жаба по асфальті;

‘кволий’: сили як у жаби під коліном (під коліньми, під хвостом);

‘п’яний’: набрався як жаба мулу (мулом); синій як жаба;

‘неестетичність’: нарядився як жаба на вінчання; гарна як жаба у вінку; гарно як жабі з рогами; гарна як жаба на пеньку;

‘негарний спів’: виводить як жаба в очереті; співає як жаба перед дощем (в болоті); як з жаби оперна співачка; співає як жаба кумкає;

‘невизначне мовлення’: булькає як жаба в очереті; тошнить як жаба в болоті; крекче як жаба; як жаба в болоті (в очереті, на купині) кумкає;

‘відсутність’: багато як на жабі пуху; багато як у жаби шерсті; грошей як у жаби пір’я; стільки як у жаби волосся; як у жаби молока;

‘мізер’: глибоко як жабі по око по коліна, по вуха.

Чимало „жаб’ячих” фразеологізмів з тотожною формою і значенням функціонують на території всього поліського наріччя: *пнеться як жаба проти вола; пнеться як жаба на купину; попався як жаба в жар* тощо. Також активно в побутовому мовленні використовують фразеологізми з компонентом *жаба* й в інших українських наріччях: *гнати жабу* (‘брехати’; пд.-сх./степ.); *жабам очі колоти* (‘байдикувати’; пд.-сх./сх.слобож.); *сили як у жаби під коліном* (‘кволий’; пд.-сх./наддніпр.); *як жабу розтолович* (‘знищив’; пд.-зах./лемк.); *має моці як жаба в хвості* (‘кволий’; пд.-зах./наддністр.).

Зазначимо, що сьогодні український етноконцепт *жаба* зміщується на периферію, оскільки нові приказки та прикмети, фразеологізми й повір'я з жаб'ячим компонентом не утворюються й не функціонують. Натомість дедалі більш популярною й модною стає жаба (*тринога жаба Чань Чу*) як символ китайської культури, що зумовлює успіх, багатство, талант.

Отже, етноконцепт *жаба* є надзвичайно популярним саме в традиційній фразеології, і в поліській зокрема, оскільки всебічно характеризує особу – її зовнішність, поведінку, фізіологію та розумові здібності.

Література

Булашев 1993 – Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях : космогон. укр. нар. погляди та вірування : монографія / Г. О. Булашев. – К. : Довіра, 1993. – 414 с.; **Доброльожа 2003** – Доброльожа Г. М. Красне слово – як золотий ключ : пост. нар. порівняння в говірках Середнього Полісся та суміж. територій : словник / Г. М. Доброльожа. – Житомир : Волинь, 2003. – 160 с.; **Доброльожа 2010** – Доброльожа Г. М. Фразеологічний словник говірок Житомирщини / Г. М. Доброльожа. – Житомир : ПП Туловський, 2010. – 404 с.; **Завадська 2007** – Завадська В. 100 найвідоміших образів української міфології / В. Завадська, Я. Музиченко, О. Таланчук, О. Шалак. – К. : Орфей, 2007. – 448 с.; **КСПГ** – Картотека східнополіських говорів (рукопис. варіант; знаходиться на каф. укр. мови ЖДУ ім. І. Франка); **Мойсієнко 1995** – Поліські замовляння / упоряд. В. М. Мойсієнко. – Житомир : Авжеж, 1995. – 69 с.; **Мойсієнко 2000** – Мойсієнко В. М. Чому на Поліссі мозолю називають жабою? / В. М. Мойсієнко // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – Філологічні науки (6). – 2000. – С. 80 – 87; **Смик 1991** – Смик Г. К. Корисні та рідкісні рослини України : слов.-довід. нар. назв / Г. К. Смик. – К. : УРЕ ім. М. Бажана, 1991. – 416 с.; **Ужченко 2007** – Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.

Доброльожа Г. М. Етноконцепт *жаба* як відображення народної свідомості та світобачення українця (на матеріалі фразеології Середнього Полісся)

У статті зосереджено увагу на вивченні діалектної фразеології, оскільки сьогодні суттєво поглиблюється інтерес до народних витоків, зменшується ареал використання говірок, відбувається катастрофічне переселення мешканців певних регіонів.

У статті розглянуто один із базових етноконцептів тваринного світу – *жабу*, який характеризує людину – її зовнішню та внутрішню потворність, особисті й суспільні амбіції, вади характеру, особливості фізичного розвитку та поведінки. Етноконцепт розглянуто в тісному

взаємозв'язку з народними віруваннями й легендами, народними казками та прикметами, народним баченням природи й магичності жаби. Твердження проілюстровано численними прикладами: засторогами, замовляннями, прикметами, приказками, фразеологізмами, порівняннями. Найбільше уваги приділено фразеології – традиційній і компаративній, яка містить у своїй структурі компонент *жаба*. У процесі розгляду фразеологічних одиниць з'ясовано, що фразеологізми характеризують різні якості людини: інтелект, фізичні вади, фізіологію, риси характеру, зовнішність, мораль, суспільні стосунки – і завжди порівняння не на користь особи, якої це стосується.

Ключові слова: концепт, етноконцепт, символ, світобачення, міфологія, фразеологія, фразеологізм, порівняння, замовляння, прикмети, повір'я.

Добролюба Г. М. Этноконцепт *жаба* как отображение народного сознания и мировоззрения украинца (на материале фразеологии Среднего Полесья)

В статье сосредоточено внимание на изучении диалектной фразеологии, поскольку сегодня существенно углубляется интерес к народным истокам, уменьшается ареал использования говоров, осуществляется катастрофическое переселение жителей определенных регионов.

В статье рассматривается один из базовых концептов животного мира – *жаба*, характеризующих человека – его внешнее и внутреннее уродство, личные и общественные амбиции, недостатки характера, особенности физического развития и поведения. Этноконцепт рассмотрен в тесной связи с народными верованиями и преданиями, народными сказками и приметами, народным видением природы и магическими действиями, осуществляемыми при помощи этих животных. Утверждения проиллюстрированы многочисленными примерами: заговорами, приметами, присказками, фразеологизмами, сравнениями. Больше всего внимания уделено фразеологии – традиционной и компаративной, в составе которой есть компонент *жаба*. В процессе изучения фразеологических единиц было установлено, что при помощи фразеологизмов можно указать на различные качества человека: интеллект, физические недостатки, физиологию, черты характера, внешность, мораль, общественные отношения – и сравнение всегда не в пользу человека, которого они касаются.

Ключевые слова: концепт, этноконцепт, символ, мировоззрение, мифология, фразеология, фразеологизм, сравнение, заговор, приметы, поверье.

Dobrolyozha G. M. Etnokontsept frog as a reflection of people's awareness and understanding of the world Ukrainian (based on the phraseology of Middle Polissya)

The article focuses on the study of dialect phraseology as much deeper interest in folk roots, decreases territorial area using dialect dialects, is catastrophic relocation of residents of certain regions. It is known that it is a regional phraseology is an integral part of every dialect because phraseology recorded numerous ritual ceremonies, beliefs, customs, everyday moments, fragments of public and private life that might today have also lost motivational background and perceived outside the real events and works as a purely physical assessment, behavioral and intellectual defects person.

The article deals with one of the basic etnokontseptiv wildlife – a *frog* that characterizes a person – its internal and external ugliness, personal and social ambitions, character flaws, especially the physical development and behavior. Etnokontsept considered in close relationship with people's beliefs and legends, folk tales and signs, people's vision of nature and on magic frog. The statement illustrated with numerous examples: warning, charms, signs, sayings, Idiom comparisons. Most attention is paid to phraseology – traditional and comparative – which includes the structure component *frog*. During consideration of idioms found that phraseologisms characterize any human quality: intelligence (inexperienced, stupid), disability (sickly, ugly speech and singing), physiology (young) traits (arrogant, vain, lazy, angry, rash), appearance (ugly), morality (honest, drunk), emotions (shy, recklessly bold), public relations (minuscule, no) – and always compare not in favor of the person concerned.

Key words: concept, etnokontsept, symbol, world outlook, mythology, phraseology, idiom, comparison, charms, omens, superstitions.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2016 р.

Прийнято до друку 30.05.2016 р.

Рецензент – канд. філол. н., доц. Шутова Л. І.